

DĚJINY A DIVADLO

ÚVODNÍK HISTORICKÝ

UVÁDĚJÍ CHRISTOV / STEHLÍK

**POJMY
DOBA
FENOMÉNY
OSOBNOSTI
MÝTY**

POJMY

- **dějiny – čas – aktér – paměť – vyprávění – srovnání**
- Dějiny / Postdějiny, Flusser
- Čas, Braudel
- Iracionalita, Bloch / Snyder
- Společenská role minulosti, Hobsbawm
- Paměť, Le Goff / Leroi-Gourhan / Halbwachs
- Mýty, de Certeau / Barthes
- Imaginace a ideologie, Masaryk
- Jak se píšou dějiny, Veyne
- Soudobé dějiny, Rothfels
- Srovnání v dějinách, Spengler
- **Instrumentalizace dějin**

DĚJINY OSWALD SPENGLER (1880-1936)

- „*Dějiny jsou tím, z čeho se lidská obrazotvornost snaží pochopit živé pobývání světa ve vztahu k vlastnímu životu, a tím tomuto životu propůjčit jakousi prohloubenou skutečnost. Zda je schopen těchto podob a jaká z nich ovládá jeho bdělé vědomí, to je prapůvodní otázka veškeré lidské existence.*“
- Zánik Západu, 1922

DĚJINY VS. POSTDĚJINY WILHELM FLUSSER (1920-1991)

- *„Dnes již nemáme sklon vidět fenomén světa, který nás obklopuje, jako věci, ani jako procesy, ale jako vztahy. Na svět se již nedíváme jako na stav, ani jako na událost, ale jako na relační pole. Na svět se tak nejen díváme, začínáme ho tak i prožívat.“*
- *Dějiny jsou dimenzí postdějin. Od třetího světa nás neodlišuje to, že žijeme nedějinně. Od třetího světa nás odlišuje to, že třetí svět chce dělat dějiny, zatímco my dějiny již máme a nechceme již dělat. Dějiny leží před třetím světem a u nás neleží za námi, ale uvnitř nás.“*
- *„Masmédia proměňují dějiny v postdějiny.“*
- (1990)

ČAS

FERNAND BRAUDEL (1902-1985)

- **Fernand Braudel definuje tři typy času:**
  - krátké časové průběhy (životy lidí nebo jednotlivé události),
  - cyklické průběhy (hospodářské cykly)
  - dlouhé průběhy času (longue durée)
- **Dále definuje tři různé rychlosti historického pohybu:**
  - rychlý pohyb vztažený k chronologii
  - pomalejší, ale stále zachytitelný rytmus, který je vztažený ke změnám v politickém, kulturním a ekonomickém systému
  - téměř nezachytitelné plynutí „geohistorie“, tj. dějiny vztahu mezi člověkem a jeho prostředím, dějiny stálého opakování a stále se vracejících cyklů

SPLÝVÁNÍ ČASŮ? ANTROPOCÉN?

- Čas události
- Čas hospodářského cyklu
- Čas přírody

DĚJINY A (I)RACIONALITA

- *„Historická fakta jsou svou podstatou fakta psychologická... Při čtení některých dějepisných knih by člověk získal dojem, že se lidstvo skládá jen z logických vůlí, jimž byly důvody jejich jednání vždy jasné... Už Napoleon říkal: 'Není nic vzácnějšího než záměr.' ... Zkrátka řečeno, příčiny nelze v historii stejně jako jinde postulovat. Je třeba je hledat.“*
- Marc Bloch, 1944

VZÝVÁNÍ RACIONALITY - HOLOCAUST -

- „Tyto posuny znamenaly opuštění většiny původních válečných plánů, třebaže to Hitler samozřejmě nikdy nepřiznal.
- Požadavek na masové vraždění Židů však mohl aspoň zdánlivě odpovídat někdejší představě předpokládající vytvoření silného pohraničí budoucího kontinentálního impéria.“
- Timothy Snyder, 2010
- Iracionalita vraždění převedena do racionality vedení světové války a světové odpovědnosti...

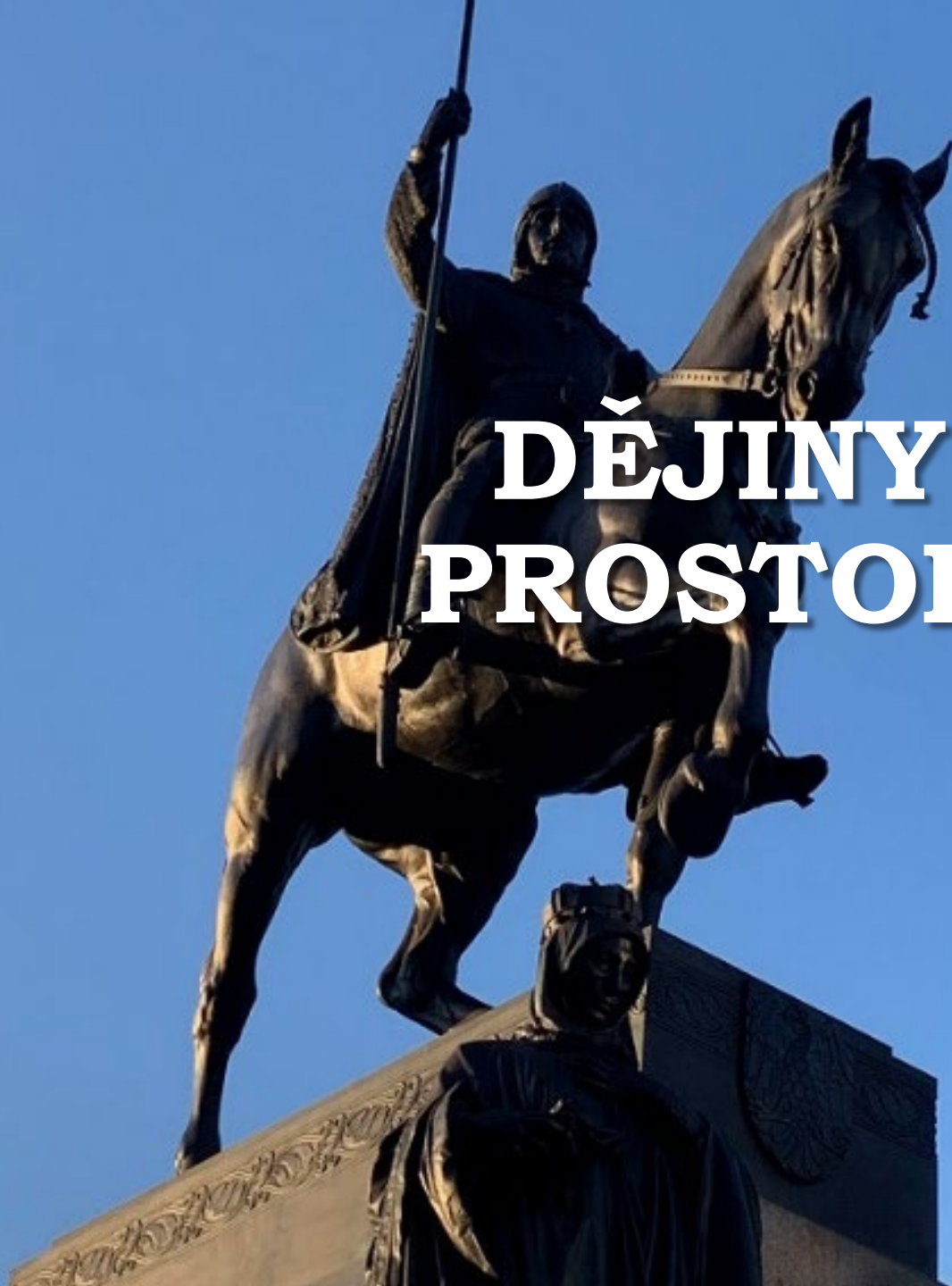
SPOLEČENSKÁ ROLE MINULOSTI

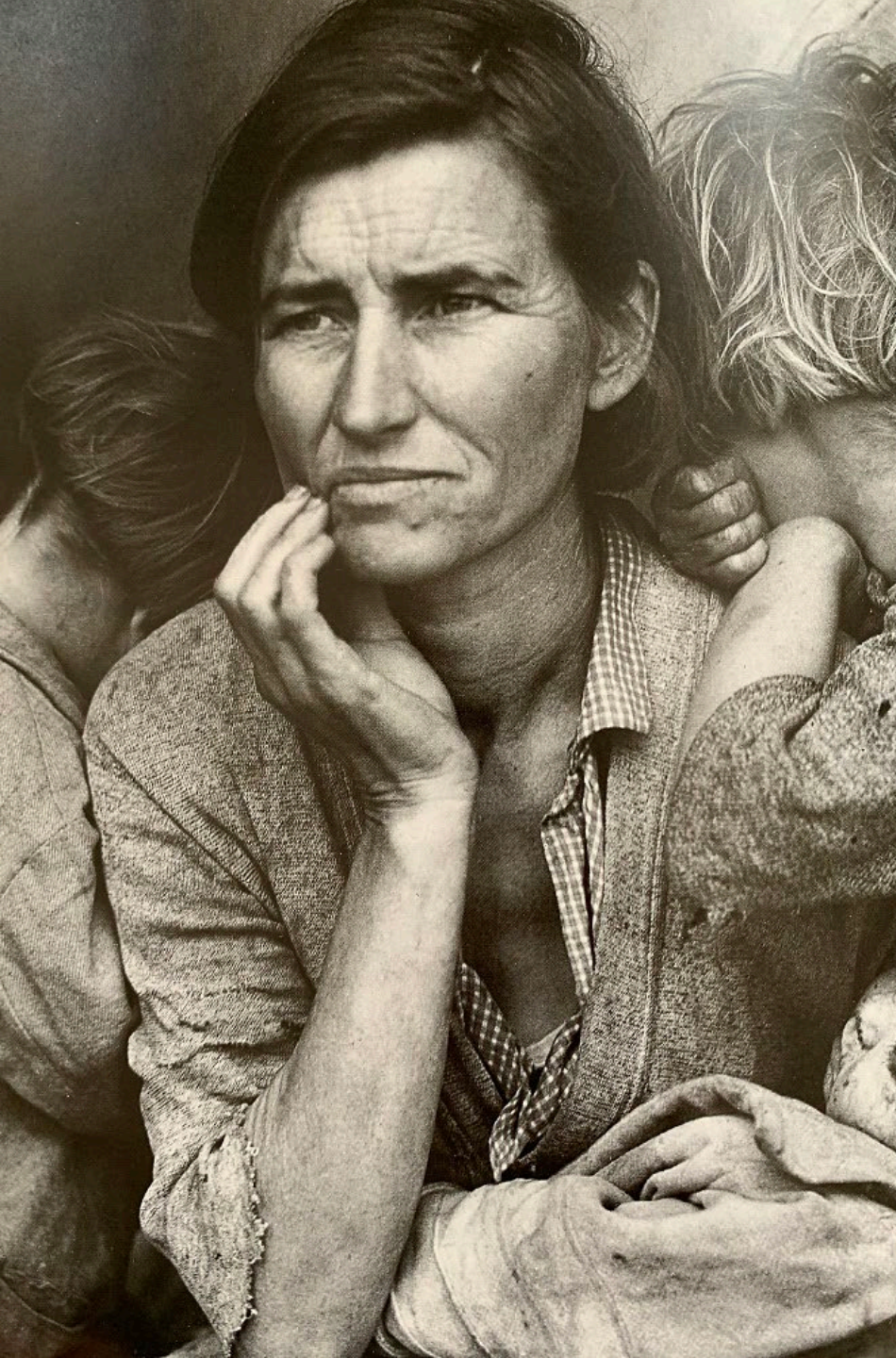
- Minulost jako období předcházející událostem, na které si jedinec dokáže nezprostředkovaně vzpomenout.
- Většina společnosti pokládá minulosti za vzor pro budoucnost. Je zde ale problematika změny.
- **Společenská funkce minulosti.**
- Eric Hobsbawm (1972)

FENOMÉN ZMĚNY

DĚJINY VÁCLAVA – PROSTOR/ČAS/ROLE

PAMĚŤ

- Pierre Janet:, 1922 „...základním paměťovým úkonem je vyprávění.“
- André Leroi-Gourhan (1965) rozděluje paměť na tři typy:
  - **Paměť specifická (instinkt)**
  - **Paměť etnická (úvaha)**
  - **Paměť umělá (technika, technologie)**

PAMĚŤ

JACQUES LE GOFF (1924-2014)

- Etnická paměť – společnosti bez písma
- Pravěk a starověk – od ústní podoby k písmu
- Středověká paměť – rovnováha mezi ústním a psaným
- Rozmach psané paměti od 16. století
- Fixace na paměť v současnosti

KONCEPT PAMĚTI MAURICE HALBWACHS (1877-1945)

- Paměť je sociálně podmíněná a její existence mimo společnost není možná. Kontinuita kolektivně sdíleného vědomí je udržována kulturou.
- Do procesu vzpomínání se dostává pouze to, co má vztah k přítomnosti. Paměť se nemůže ustavit a uchovat sama o sobě, nýbrž se formuluje v určitých sociálních referenčních rámcích. Ty jsou závislé na společnosti, ve které daný jedinec žije a slouží k fixaci a znovu vyvolání jeho vzpomínek (rozhodují tak i o tom, co bude zapomenuto).
- Minulost není beze změny uchována v individuálních pamětech, nýbrž je v každém okamžiku neustále rekonstruována.

PAMĚŤ

- *„Já si to pamatuji jinak, ale oni mají pravdu...“*
- Miroslav Petříček, 2019

NUTNÁ MÝTICKÁ ODBOČKA

- Historie vs. Hagiografie
- Vyprávění vs. dějiny
  - Rozpor mezi dějinami a líčením
- Historiografie – malování obrazů na určité dráze. V průběhu narativní linie představuje mrtvé. Michel de Certeau, 1975
- Dějiny ve veřejném prostoru jako novodobá fixace na příběhy, mýty ?!

MÝTUS

ROLAND BARTHES (1915-1980)

- Barthes mluví o třech typech čtení mýtu.
- Prvním je zviditelnění intence mýtu, kdy je cílem šířit mýtus dále. Síla příběhu/obrazu, který má potenciál v sociální a kulturní situaci a zkušenosti se šířit dále.
- Druhým způsobem čtení mýtu je čtení mytologa, který se snaží demaskovat intenci mýtu. Mytolog zničí mýtus tím, že dekonstruuje procesy signifikace.
- Třetím způsobem čtení mýtu je čtení obyčejných lidí, tedy těch, pro které byl mýtus vytvořen.

MÝTUS 21. VĚKU

JOSEF TOUFAR

PŘÍBĚH
HAGIOGRAF

IMAGINACE DĚJIN

A close-up portrait of Kamil Činátl, an elderly man with short grey hair and glasses, looking slightly to the right. The background is dark and out of focus, with a circular object visible in the upper left corner.

- **Literatura**
- **Jirásek**
- **Třebízský**
- **Tyl**
- **Metafory, mýty, vzory, vymodelovaný příběh**
- **Kamil Činátl: Dějiny a vyprávění, 2001**

IMAGINACE DĚJIN – MODERNÍ – OBRAZ

- Husitská trilogie
- Sokolovo

- Město 44
- Patriot
- 28 Panfilovců

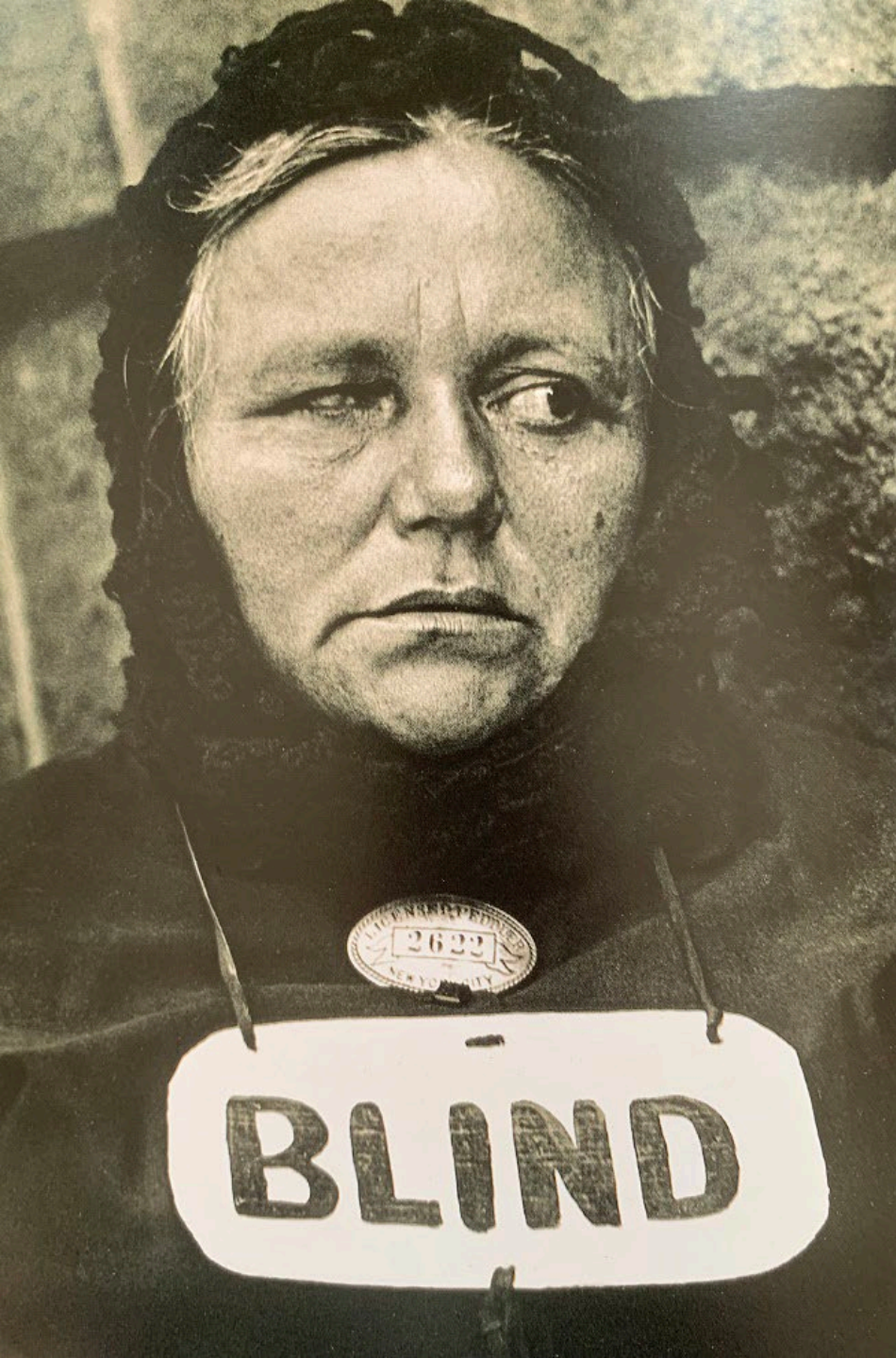
IDEOLOGIE DĚJIN

- Tomáš Garrigue Masaryk – Česká otázka – humanistická tradice
  - vs. Josef Pekař
- Zdeněk Nejedlý – Revoluční podstata
  - Monopol ideologie

SOCHA TGM V NÁRODNÍM MUZEU

- Panteon Národního muzea
- Instalace 1935
- Ukrytí 1941
- Znovuinstalace 1946
- Deinstalace 1951
- Znovuinstalace 1968

JAK SE PÍŠOU DĚJINY

- „...historie představuje zmrzačené poznání. Historik neříká, co byla Římská říše nebo co bylo francouzské Hnutí odporu v roce 1944, nýbrž to, co je o tom možné vědět... Historické poznání je přistřižené podle stříhu zmrzačených dokumentů.. Historie tedy není věda; ne proto, že by v ní bylo méně přesnosti, ale tato přesnost se nachází na rovině kritiky.“
- Paul Veyne, 1971

**„VLASTNÍ
DĚJINY“**

**MEZI
OMYLEM A
ZNEUŽITÍM**

SOUDOBÉ DĚJINY

HANS ROTHFELS

(1891-1976)

- Soudobé dějiny jsou podle jeho definice takové dějiny, které historik sám prožil a jejichž událostí byl sám součástí. Jsou to dějiny „jedné generace současníků“ a doba, kterou historik zkoumá, je epochou „dějin spolužijících“ (Epoche der Mitlebenden).
- Jejich hlavním cílem je kriticky se „vyrovnat“ a „vyrovnávat“ s nedávnou minulostí, nikoliv adorovat výsledek minulosti jako cosi nutného a dobrého.
- **KRITICKÉ ZPRACOVÁNÍ DĚJIN ZAŽITÉHO**

SROVNÁNÍ - ANALOGIE

- Německé Thermopyly
  - Napoleon jako Alexander Veliký
  - Florencie jako renesanční Athény
  - Mnichov „za každým rohem“ ...
  - Česká republika 2020 jako Druhá republika
-
- *„To vše však zůstává fragmentárním a svévolným a zpravidla to spíše odpovídá momentálnímu sklonu k básnickému a duchaplnému vyjadřování, než hlubšímu citu pro historickou formu.“*
  - *Oswald Spengler, 1922*

DĚJINY VS. POSTDĚJINY AKTUALIZACE

... VE STŘEDOZEMNÍM MOŘI

VEŘEJNÝ PROSTOR – RELACE

- S rozvinutím občanských svobod dochází k výraznější „politizaci jednání“, de Certeau
- Veřejný prostor jako síť, podstatou jsou vztahy a reakce, Flusser
- Pojem „vyrovnání se s minulostí“

DOBA – UDÁLOSTI – ČESKÉ DĚJINY

- Husitství
- Jan Žižka / Jan Hus / Jeroným Pražský
- Alois Jirásek
- Češi v Evropě
- Češi mezi sebou
- Národ

DOBA – UDÁLOSTI – ČESKÉ DĚJINY

- První republika
- Idealizace
- Sociální problémy
- Politická nedůvěra
- Levice / pravice

- Národ?

DOBA – UDÁLOSTI – ČESKÉ DĚJINY

- Komunistická diktatura
- Socialistický realismus

- Modelování minulosti
- Sociální boje

DOBA – UDÁLOSTI – ČESKÉ DĚJINY

- Odsun? Vysídlení?
- Kolektivní vina
- Retribuce!

- Vyrovnání s vinami
- Klíčový rok 1945

DOBA – UDÁLOSTI – SLOVENSKÉ MÝTY

- Národní obrození
- Štúrovci
- Jazyk – Kultura – Národ

- 19. století
- Mýtus
- Pohled ženy

DOBA – UDÁLOSTI – SVĚTOVÉ DĚJINY

- Nástup Hitlera
- Úspěch nacionálního socialismu

- Deprese z první světové války
- Antisemitismus
- Podpora veřejnosti

- Národní a sociální otázka

DOBA – UDÁLOSTI – SVĚTOVÉ DĚJINY

- Role katolické církve na druhé světové války
- Pius XII.
- Holocaust

- Odpovědnost
- Větší a menší zlo
- Doložené? Nedoložené?

DOBA – UDÁLOSTI – SVĚTOVÉ DĚJINY

- Rusko a Putin
- Historie? Současnost?

- Diktatura vs. demokracie
- Budování velmoci

- Terorismus
- Národy a náboženství

12

13

